

POLYDORI VERGILII VRBINATIS, DE INVENTORIBVS RERVM LIBER QVINTVS.

Vnde nostris consuetudo sit festis diebus exornare tempula aulæis variisque arborū frondibus, floribusve, ac in illis offerre cereas imagines, & cereos, item accendere lychnos pensiles, quos lampades vocant, tabellásque ponere, quibus miracula à diuis facta representantur, item exhibere festis diebus conuiua populis, cum quis præsertim sacerdos primam celebrat missam.

Caput I.

Vperiore volumine quo denique pacto Christiana religio propagata fuerit inter mortales, & de initio sacerdotij apud Hebræos & Romanos, ac nouissime apud nos, & illud in quot officiorum gradus abiuerit, abunde edo cuimus. Nunc autem peregrinos ritus ab ethnicis acceptos atque reliqua persequemur, quæ nostri iam suscepti sunt munera. Cū igitur multa ab Hebræis & non pauca ab Romanis cæterisq; ethnicis ad nos instituta manauerint, poscit locus, vt obiter ea perinde memoremus, quæ ab his acceperimus, atque minime conuenit silentio præterire, quæ ab illis simus mutuati, cum præsertim illa ipsa meliora fecerimus, meliorive usui adhibuerimus. Sunt itaque multi ritus propè germani, ex quibus, & hic est. Porrò apud nos, festis diebus tempula & domus nuptiales aulæis exornantur, lauro, hedera aliisque festis frondibus vestiuntur fores, ac vestibula coronatur, spargunturq; floribus. Quæ hercle omnia ipsi gentiles antea seruabant, dicete Vergilio: Nos delubra deum miseri quibus ultimus esset Ille dies, festa velamus fronde per urbem. Et alibi: Et varijs florētia limina sertis. Item Iuuenalis testatur: Postib⁹ & densos per limina nocte corymbos. Lauros quoq; adhiberi solitas causa gaudiorum, & festiuitatis, indicat cū ait, Pone domi lauros, dux in capitolia magnū Certatumq; bouem. Tradit idem Tertullianus. Quid quod Martinus primus Romanus pótifex hæc eadem quæ in canonicis decretis Cau. xx v i.q. vii.scripta leges, & testatur, & vetat, inquiens, Non licet iniquas obseruationes agere calendarū, & otijs vacare, neque lauro aut viriditate arborū cingere domos. Omnis enim hæc obseruatio Paganorū est. Consimiliter ritus offerendi cereas imagines, ab ipsis gentilibus est profectus. Cum enim Pelasgi, teste Dionysio Halic. quem etiam alibi super hac recitauimus, sedib⁹ pulsū Dodonā peruenissent, ibi accepto responso, quo admoniti sunt, vt Siculorum continentem terram quærerent: In Latium demum post multos errores, venientes in lacu Cantuliensi enatam deprehenderunt insulā. Hoc igitur quasi omne suscepimus, has sibi prædictas esse sedes didicerunt, pulsisque inde Siciliensibus incolis, regionē ipsis tenuerunt, decima prædæ secundū responsum, Apol-

lini consecrata, erectisque Diti sacello, & Saturno ara, illum humanis
capitibus, hunc virorum victimis placare se existimabat, propter ora-
culum in quo erat, Et capita inferno, & patri transmittite lumen, Sa-
turni festum (vt quidam volunt) Saturnalia nominantes. Post haec, fe-
runt, Herculem cum Geryonis pecore, per Italiam redeuntem, suasig-
se illorum posteris, vt faustis sacrificijs, infausta mutarent, offerentes
Diti non hominum capita, sed oscilla ad humanam effigiem formata
quasi parua ora, vt pars pro toto foret, & Saturni aras non mactatis vi-
ris, sed accensis cereis excolentes, quia φῶτα non solum virū, sed etiā
lumen significat. Inde ergo inualuit consuetudo, vt Saturnalibus, &
cerei missitarentur, & sigilla, id est, oscilla, arte fictili fingerentur, ac ve-
nalia exponerentur, quae homines pro se, ac suis piaculis Diti & Satur-
no sacrificarent. Haec quodam modo nostra vaticinabantur sacra. Na-
sic & nos eadem ex cera sigillaria, hoc est, imagunculas templis offeri-
mus, & oscilla. Quoties enim pars aliqua corporis læsa fuerit, utputa
manus, pes, mamilla, statim vouemus deo, & eius sanctis, quib⁹ mox
recuperata sanitatem, illam manum, illum pedem, illam mamillam ex
cera formatam offerimus. Quae consuetudo sic tenuit hactenus, vt
istiusmodi sigillaria ab hominibus, ad reliqua animalia transferint.
Porro sic pro boue, sic pro equo, sic pro ovo, oscilla templis ponimus.
In qua re quispiam verecunde scrupulosus fortassis dicet se plane ne-
scire, an nos Priscorum religionem potius vel superstitionem æmule-
mur. Hinc etiam consentaneum est fluxisse, quod nos quoque cereos
offerimus, illisque accensis Cœlicolas colimus, sicuti ad Saturni aras
est factitatum. Quod præsertim in festo purificationis virginis obser-
uatur, vt quasi ipsi cerei sint, apud nos loco agni anniculi, columba-
rum, & turturum. Quæ munera Moses constituit, à puerperis lustris
co die ad templum deferri. At vsus pensilium lychnorum, siue (vt
Seruio placet) lychnorū, hoc est lampadum, quas vocat, à lucernis ve-
nisse videtur, quas Moses in tabernaculo accensas seruari instituerat.

Quod verò tabellas in templis affigimus, quibus miracula inscri-
pta sunt, vt ea ad posteros testatoria sint, hoc ex Græcis est, apud
quos teste Strabone libro Geog. viii mos fuit, in tēplo eius dei qui
auxiliatus esset, & præsertim AEsculapij, quod in ciuitate Epidauro,
insigne extabat, tabellas appēdere, in quibus morbi sanati erāt inscri-
pti. Sic à Romanis mutuo sumptum est, vt & sacerdotes, & laici,
diebus festis conuiuia non ternis aut senis ferculis, sed vicenis (si fieri
possit) suis præbeat amicis. Quin etiā iam ita vsu venit, vt non censear-
tur esse celebritas, nisi sit opiparo comitata cōuiuio. Est & illud ab
eisdem Ethnicis, quod sacerdotes nostri cum primā celebrat missam,
sacerdotes & amicos conuiuio accipiunt, eundemque diem non minus
religiose quam natalem colunt, ceu bene auspicātes sacerdotalem in-

troitum. Et id quidem non immerito, quoniam ex illo vita tantum, ex hoc verò, vita sancta producitur. Ita apud Gētiles, idem dies quo quis sacris initabatur, natalis sactorum appellabatur, religiosōque ientaculo celebrabatur. Vtrūque Apuleius lib. Asini x i testificatur inquiens: Ex hinc festissimum celebraui natalem sacerorum, & suaves epulæ, & faceta cōiuia, dies etiam tertius pari ceremoniarum ritu celebratus, & ientaculum religiosum.

Vnde apud nos, moris sit, spargere pecuniam in populū, dare epulum, dare calendis Ianuarijs strenam, ducere per vicos choreas, cantorūmq̄ choros, ædere spectacula, exire calend. Maij in agros, inde reportare ramos arborum virides, & eos ante fores ponere, currere cal. Martijs per agros, cum faculis accensis, & per dominica natalitia, seruum quempiam facere dominū, ac ante initū quadragesimę induere personas, & sic personatos homines agere scuras, & lymphaticis similes passim lasciare, atque sese fartim ad vomitum saturare.

Caput II.

Rætere, quæ proxime retulimus, ex eodem ethnicorū luxus p̄ riæ fonte manauit, ut cum coronantur summus pontifex, Imperator, & Rex aliive principes aliquo insigni honestatür honore, moris sit, spargere in populū non vestes, non vnguenta, id quod Romani Imperatores factitasse in superiori capite ostēdimus, sed nū mos argētos, vel aureos, quo sic futuræ liberalitatis signū ab inita statim dignitate, appareat. Solent simul epulū, hoc est, publicū conuiuiū ciuib⁹ & præsertim in nuptijs, exhibere. Quod veteres præcipue Romanī siue in triūphis, siue in ludis, siue in funere ad sepulchrū, pro hæreditatū facultatibus facere cōsueuerāt. Iuue. Vnde epulū possis cētū dare Pythagoreis. & Trāquillus idem passim attestatur. Est haud dubio procul & ab eisdē v̄sus dādi strenā, id est, munus, quod in principio anni boni ominis gratia datur. Quādo idem Trāquil. refert equites Romanos solitos fuisse quotannis strenā Augusto Cæsari in Capitolio etiā absenti cal. Ianuarijs cōferre, quod hodie etiānum apud nos vbiq̄ seruatur, diuerso tamē modo. Itali enim summates viri dāt infimatibus. In Anglia verò inferiores deferūt strenā superioribus, & Regi cūcti proceres, qui tamē dātibus aliquid cōtra redonāt, quo liberalitas, ceu boni ominis nūtia mutuo cōmunicetur. Imitamur & nauiter ipsos priscos in psallēdo, saltandōve. Quippe illi in statuīs ferijs fastitabāt, testificātē Vergilio, ac dicēte: Pars pedibus plaudūt choreas, & carmina dicūt. Idem: Immemores nostri festas duxere choreas. Sed & hæc omnia Zacharias Pontifex simul testatur, simul prohibet inquietū: Si quis calen. Ianuarij ritu paganorū, colere, vel aliquid plus noui facere propter nouum annū, aut mēses, cū lampadibus, vel epulas

in domibus præparare, & per vicos & plateas, cantatores & choreas
ducere præsumperit, anathema sit. Scriptum leges hoc placitū in de-
cretis cano. Cau. quam supra in consimilem rem adduximus. Verum
quām belle seruetur, ex eo licet existimare, quod nūc nulla alia de cau-
sa sit gratior festus dies iuuētuti, quām vt otium sit ad choreas ducē-
das. Et id cum primis apud Italos. Solemus insuper more Gentis,
liū spectacula ædere populo, vtputa ludos, venationes, palæstras, cur-
sus hastarum, equorumque, ad metā ē carceribus, recitare comedias.
Item in templis vitas diuorum ac martyria repreſentare, in quibus vt
cunctis par sit voluptas, qui recitant, vernaculum lingue idiomā tan-
tum usurpant. Sic olim apud Romanos in primis, in theatris poetarū
recitabātur poemata. In amphitheatris bestiarum, gladiatoriū me lu-
dicra fiebant, variique per vrbem ludi celebrabantur, quibus plebs
oblectaretur. Est item consuetudinis, vt iuuentus promiscui sexus
lætabūda cal. Maij exeat in agros, & cantillans inde virides reportet
arborum ramos, eōsque ante domorum fores ponat, & denique vnuſ
quisque eo die aliquid viridis ramusculi vel herbæ ferat: quod non fe-
cisse poena est, præsertim apud Italos, vt madefiat. Hæc vel à Roma-
nis mutuo sumpta videntur, apud quos, sic Flora cunctorū fructuum
dea mense Maio, lasciue colebatur, sicut supra diximus. vel ab Athe-
niensibus sunt, quod illi infamè, templo Delphico, Λιγεστίωνη, id est,
iresionem ponebant, hoc est, ramū oliuæ siue lauri plenum varijs fru-
ctibus. Autor Herodotus. Sic nos tunc eo anni tempore viridante om-
nia, quasi per hūc modum, fructuum vbertatem ominamur, ac bene
precamur. Item in Vmbria præsertim insigni regione Italiæ, vnde
nos oriundi sumus, consuetudo est, vt quotannis ea nocte quæ primū
diem mensis Martij præcedit, crebros passim faciant ignes, & pueri fa-
cibus, quæ ex arundinibus iam aridis plurimum fiunt, accensis, per ar-
ua currant, ceu precates fructuum vbertatem, tum terra iam foetum
partiente. Quod acceptum dixerim ab ipsis quoque Romanis, qui
quasi per manus talia nobis sacra seu celebritates vel obseruationes
tradiderunt. Illi enim (vt antea ostendimus) Ceralia festa, Cereri sacra
colentes cum facibus noctu currebant, quod Ceres ipsa gerendis fru-
ctibus (prout Ciceroni placet, & nos alibi docuimus) quasi Geres nos-
minata sit. Et est illud ab iisdem ad posteros profectum, quod nūc
per dominica natalitia, nostri serui, id est ministri libertatem in domi-
nos retinent, atque vnuſ eorum dominus creatur, cui cuncti familias
res simul lasciuētes pareant, vna cum ipsis dominis, hoc est patribus
familias. Siquidem hanc libertatem serui apud Romanos vti in Iusti-
ni Epithomate extat) Saturnalibus habebant. Institutū hoc apud An-
glos præcipue custoditur. Sed aliud fuit olim apud gentes seruorū
nomen, quod bellorum leges attulerant, vbi capti essent. Nos autem

Nos autem dei benignitate, ac prouidētia liberi ferē omnes ac fratres in CHRISTO vniūsque ciuitatis dei ciues sumus, ac propterea quos habemus domi ministros, serui appellādi nō sunt, nedū habēdi, quod permulti impudēter faciūt. Atq; hoc libertatis munus, vni Christianę religioni dūntaxat debemus. Post hunc, alius paris prop̄ lasciuiae ludus ad nos trāsit. Nam vt illi in Quīnquatrijs minoribus & Megalensibus, personati per urbem, ludēdo īcedebāt, ita nostri morem inaudiendi personas nō vno vel altero die, nec sacrorū causa, sed turpi insaniendi studio, duos cōtinuos mēses ante quadragesimāe initium, indecoriter seruant, sub quibus inueterata iam lasciuiendi licentia, mislia flagitiorum cotidie perpetrant. Atqui & illud impune faciūt, perinde quasi eo modo cuique liceat esse scelerato, nihilve maleficij credamus etiam deo, quem nemo ambigit, fandi atque nefandi iustum esse iudicē, qui & improbos poena, & probos præmio semper afficiat. Vna omnium prouinciarum Anglia eiusmodi personatas belluas hactenus non vidit, nec quidem vult videre, quādō apud Anglos, in re hac præ alijs certe sapientiores, delitamentū istud lege vetitum est. Et quia sub idem tempus, illud iejunium quadraginta sex dierum nobis annuer sarium indicitur, ideo quotannis cuncti vbique gentiū in nostro Christiano orbe studiosius solito ganeatis vescūtur cibis, & non parū multi quibus præcipua ventris cura est, ad vomitum saturantur, quasi expleturi futuram esuritionem, cum tamen eorum etiam gulosa postmodū futura sit abstinentia. Quippe quamuis ab esu panis & carnium temperant, bellarijs se farciunt, & azymum panem pro fermentato deuorantes, de ieunio gloriantur. Sic peccata vndique consarcinant, ne adventante Paschate, vacui aut frustra ad suos sacerdotes adeant, à quibus per confessionem maleficiorum onere leuandi sunt. Et hēc omnia ex Romanorum bacchanalibus ad nos fluxisse dixerim.

Vnde fluxerit mos vngēdi sacerdotes, & Reges, & de vñctiōe C H R I S T I, & ex qua materia Chrisma primitus fieret apud Hebræos, & vnde natum, quād baptizati confirmantur, id est, ab episcopis Chrismate illiniuntur, & morbo periculoſe laborantes vngūtūr,

C A P V T

III.

Vm Moses tabernaculum ædificaret, fuit illi à deo præceptū Exod. 30.c
c ut sacrum conficeret vnguentum, quo ipsum opus vñā cum 37.d
vasis, ac simul sacerdotes, & reges perungi possent, qui vocarentur ad sacerdotium vel regnum. Quo factō, vsus inde obtinuit, ut quemadmodum olim Romanis imperatoribus indumentum purpure insigne fuit regiæ dignitatis assumptæ, sit Hebræis vñctio sacri vnguenti nomē ac potestatem regiam conferret. Autor Lactant. Vnde

- I. Regum 10.2** teste Rabano, Aaron, & filij eius primitus à Mose, postea Saul pri-
mus Hebræorū rex à Samuele propheta vncti sunt, dicente Iosepho
lib. Antiq. sexto: Dūmque Saul puerum præmisisset, sumens prophe-
ta (de Samuele loquitur) vas olei, super iuuenis caput effudit, eumque
complexus ait: Esto tu rex constitutus à deo &c. Ita mos inoleuit, vt
hoc deinde modo tam reges quām sacerdotes consecrarentur, quibus
propterea summa ab omnibus habebatur reverentia, ceu proximiori-
bus deo, dicente domino Psal. c i i i i, Nolite tangere Christos meos,
& in prophetis meis nolite malignari. Vocat Christos perunctos, hoc
est reges, & sacerdotes. Petrus itidem hac de causa ad sacerdotes in-
quit: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, po-
pulus qui in lucrum accessit. Docet & Cyprianus huius rei mysteriam,
inquiens: Hoc oleo antiquitus sacerdotes sacrabantur, & reges, & ipsi
altarium lapides delibuti. Spiritualem intelligi volebant sacrī myste-
riis inesse pinguedinem. Et sicut oleum fluentibus & humidis quibus
libet superfertur, ita excellentia sacerdotalis & regiæ dignitatis secun-
dum formam Dei & C H R I S T I, sub se omnia continens regimen &
munimenta tam actiuae quām contemplatiuae vitæ obtinet. & reliqua.
Manauit & ad posteros huiusmodi regum atque sacerdotum conse-
crationis ratio, qui nūc apud nos, similiter sacro perungūtur Chrisma-
te, & si longe alijs ceremonijs, prout ab ecclesia iam statutum est. Sic
Christiani omnes cum baptizantur, sic ædes cum sacrantur, vnā cum
calicibus, Chrismate liniuntur. Quod primitus diuus Syluester papa,
teste Innocētio eius nominis tertio, in epistolis decretalibus fieri præ-
scripsit. Sed iā ad C H R I S T I vñctionē veniamus. Solet à studio-
sis quæri, quonam pacto I E S U S fuerit vñctus, & à quo. Quam sanè
rem cum Euseb. in historia non minus verè quām docte explicat, id
circo placuit eius verba ponere, vt rei plus fidei esset, quæ hæc sunt:
Ps. 44.2 Qualiter C H R I S T U S effectus sit, Dauid testatur dicens: Dilexisti iu-
stitiam, & odisti iniquitatem, propterea vnxit te deus deus tuus oleo
lætitiae, præparticipibus tuis. Sic indicat, quòd vñctus sit deus à deo,
nō oleo cōmuni, sed oleo lætitiae, nec sicut participes sui, id est illi, qui
in imagine præcesserāt, sed præ participibus suis. Per oleū verò lætitiae
in sacris literis, mystico sensu spiritus sanctus designatur. Sed de pon-
tificatu eius, idem Dauid alio in loco tale aliquid arcanis designat elo-
quijs, tanquam ex persona patris de filio pronuntiantis. De ventre, in-
ps. 109. quærit, ante luciferū, genui te. Iurauit dominus, & non poenitebit eum,
Gen. 14. d tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedec. Hic au-
tem Melchisedec sacerdos fuisse dei summi refertur, sed quia non oleo
communi perunctus, neque ex successione generis suscepit sacerdo-
tium, sicut apud Hebraeos mos erat, ideo secundum ordinem eius, sa-
cerdos futurus dicitur C H R I S T U S, qui non olei liquore, sed virtute

cœlestis spiritus cōsecretur. Hæc Eusebius. Diuus quoq; Hieronymus differens locum Psalmi: Nolite tangere Christos meos, quem supra ci-
tauius, de eadem re per belle docet, inquiens: Erubescant ergo Iu-
dæi, qui dicunt: Quoniam si non aliquis vngatur regali vnguento,
non potest C H R I S T V S vocari. Hoc enim dicunt, quoniam dominus
noster non est C H R I S T V S, quia non est vñctus vnguento regali. Ec-
ce ante legem patriarchæ non vñcti regali vnguento Christi dicun-
tur. Christi autem sunt, qui sp̄itu sancto vnguntur. Ergo & domi-
nus noster iuste vocatur C H R I S T V S. & reliqua. Origenes itidem
late refert de hac C H R I S T I vñctione in Homil. xii. super Leuiti-
cū. Iā liquido constat, quod exponere polliciti sumus. Chrisma.
rō Græca vox est, & idem latine sonat, atque vñctio. Fiebat autem ex
myrrha electa, ireo, cinnamomo, & calamis, qui teste Plin. in Arabia,
India, & Syria, odorati nascuntur, quæ simul contusa oliuarum oleo
miscebantur, sic vnguentum suauissimum conficiebatur, quo Moses
ipso sacerdotes & tabernaculum illiniēs purificauit. Autor Iosephus
lib. iii. Antiq. At nostri ex oleo & opobalsamo, quod est (vt idem Pli-
nius lib. xii. tradit) balsami arbusculæ succus, chrisma faciunt, quod
Fabia. Pont. decretum tulit, vt quotannis renouaretur, in cœna domi-
ni, vetus combureretur. Quidam qui de his rebus minus scite scribūt,
hunc errorem non animaduertūt, arbitrantes balsamum succum es-
se, non arborem, quod omnibus odoribus præfertur, vni terrarum Iu-
dææ concessum. Lignum verò balsami xylobalsamum nuncupatur.

Quòd autem episcopi baptizatos postmodū chrismate inungunt,
id Clementis primi institutū est, qui iusserat infantes à baptismi sta-
tim lauachro confirmatum iri, ratus non esse perfectum Christianum,
qui illud sacramentum per incuriam, non inuitus prætermisisset. Et
hoc ea ratione, autore Rabano, fit, vt in eos per impositionem manus
pontificis, sp̄itus sanctus infundatur vberius, quod ab Apostolis fie-
ri coepit, non uno in loco in actis testatur Luc. Sic quoq; ab iis
dem usus vngendi periculose laborantes manauit, dicente euangelis-
ta Marco, cum de discipulis loquitur: Egressi prædicabant, vt pœni-
tentiam agerent, & dæmonia multa ejiciebant, & vngabant oleo mul-
tos ægros, & sanabant. Hinc igitur appetat natum, quòd hodie oleo
non admisto opobalsamo animæ ex morbo agentes vnguntur. Cuius
rei meminit & Iacobus Apostolus, in epistola sua, Vnde quidam ma-
lunt illum morem vngendi ægrotos manasse. Ea ratione postmodum
Felix quartus mandauit, vt morientes vngentur.

ps.104.b

Exo.40.b

Mar.6.c

Iaco.5.c

De initio connubij Sacerdotū, apud Hebræos, & qua ratione nostri illud diu cōtraxissent, ac postremo orientalibus quomodo permisum, occidentalibus vero sacerdotibus quando ademptum fuerit,

Caput

III.I.

Oscit locus, vt antequam ad alia transeamus, aliquid obiter

p de initio connubij sacerdotalis speciatim dicamus. Itaque

Hebræis studium in primis fuit, propagare successionem generis, quo fortassis orbis qui post diluuiū, habitatoribus vacuus erat, oppleretur hominibus. Mansit & ea cura posteris, quamobrem (vt ait Augustinus de bono coniugij) fas eis erat, plures habere vxores. Arguit idem, quod eorum legum lator Moses omnibus æque coniugium concessit, ipsis etiam sacerdotibus, ne naturali mulierum coniunctione priuati ad illīcita temere prolaberentur. Propterea si qua mulier non genuisset, probro habebatur. Quod Anna Helcanæ vxor dolens (sicut in liminari pagina primi Regnorū libri legitur) voulit domino Samueli filium, priusquam conciperet. Sed ad Mosen redeo, Is autore Iosepho, constituit, vt sacerdotes vxores ducerent, etiam viduas, quæ neque captiuæ, neque ancillæ néue quibusvis de causis repudiatae à prioribus viris essent. Summo verò pontifici voluit virginem nuptiari. Et hæc apud Hebræos matrimonij etiam sacerdotalis ratio fuit,

Leuit.21.c

Matt.19.a

quā ab omnibus custodiri oportere saluator noster docet dicens: Scriptum est, propter hoc, relinquet homo patrem & matrē, & adhærebitur vxori suę, & erunt duo in carnem vnam. Quod ergo deus coniunxit, homo non separat. Nostris autem sacerdotibus Apostolus in primis Paulus (quia deus vti Cyprianus ait continentiam suadet, non iubet) modum contrahēdi connubij præscripsit, ita ad Timotheum scribēs:

I. Timotheo.3.a

Oportet igitur episcopum irreprehensibilem esse, vniuersitorum maritū. Et paulo inferius: Diaconi sint vniuersitorum mariti. Sic cōplexus est omnes sacris initiatos ordinibus. Quod episcopis est cōcessum, illud ipsū & presbiteris datum, quandoquidem ex testimonio Hieronymi alibi diximus, olim episcopis vocitari presbiteros. De subdiaconis siletur, quorum tunc ordo haud sacer erat. Item Syluester primus, teste Platinæ, gradus in ordinibus ecclesiasticis constituit, vt vnuquisque vnotantum ordine contentus esset, & vnius solū vxoris vir. Est operē præcium audire quosdam ex nostris theologis superstitione verecundos detorquere hunc locum ad rem familiarem moderandam, affirmantes per hæc, Apostolum docere episcopum non debere, nisi vnum habere episcopatum, & presbyterum itidē vnum sacerdotiū possidere. Super qua re Hieronymus ad Oceanum, & ita differt, Quidam coacte interpretantur vxores pro ecclesijs, viros pro episcopis, debere accipi. Et hoc in Nicena quoque synodo à patribus esse decretum ne de alia in aliam ecclesiam episcopus transferatur, ne virginali pauperculæ so-

cietate contempta, ditionis adulteræ quærat amplexus. & rel. Sed multo futilius nuptias abominantur, nec volū credere Paulum locutum esse vxori, cum scripsérit, Sanè rogo & te compar germana, siue germane, id quod magni apud Græcos, autores putant. Nec obstat, quòd Hieronymus ad Eustochium scribens aliter sentire videatur. Nempe sic decuit, vt virginis auribus vtrunque multorum exemplis virginitatem inculcat. Et denique Apostolum virginem prædicant, ex eo postissimum, quod dixit, Nam velim omnes homines esse, vt & ipse sum. Cum Apostolus per hæc innueret, se iam à complexu & commertio vxoris abstinere, & mente, & corpore castū esse, quod vel August. de bono coniugij declarat inquiens: Sed noui quosdam, qui murmurant. Quid inquiunt si omnes vellent ab omni concubitu abstinere, vnde sublisteret genus humanum? Vtinam omnes hoc vellent, duntaxat in charitate, de corde puro, & conscientia bona, & fide perfecta, multo citius dei ciuitas compleretur, & acceleraretur terminus seculi. Quid enim aliud hortari appetet Apostolum? vbi ait, Velim omnes esse, vt & ipse sum. aut alio loco, Hoc autem dico fratres, tempus breue est: si per est, vt qui habent vxores tanquam nō habeant. Hec Augustinus. Arguit Paulus ita se fecisse, dicens: An non habemus potestatem sororem, mulierem circumducendi, sicut & cæteri Apostoli, & fratres domini, & Cephas? Appellat vxorem Paulus sororem, vtpote quam iam loco sororis habebat. Quanuis Hieronymus contra Iouinianum, hunc locū magis pie quam ex re ipsa, interpretetur, quippe qui intelligi vult eas mulieres, quæ iuxta Iudaicum morem, de sua substātia, magistris administrabant, sicut Sunamitis cum Helisæo faciebat. Quod omnino à sancti viri mente non dissonat, sed propositum sequamur. Testatur idem Clemens Alexandrinus episcopus, quem Eusebius libro ecclasiasticæ historiæ tertio citat, & ait, Sed & Paulum nō tedit Apostolum, in quadam epistola sua mentionem vel salutationem facere comparsis suæ, quam se ideo negat circumducere, vt ad prædicationem euā gelij expeditior fiat. Affirmat illud idem Ignatius Antiochenus episcopus, qui cum Paulo vixit. Si dubitamus adhuc? Audi, quę idem Clemens aduersus hosce scrupulosos sanctos, qui nuptias spernunt, scribat inquiens: An & Apostolos improbant? Petrus etenim ac Philippus & uxores habuerunt, & filias etiam viris nuptui dederunt. & sequitur: Aliunt beatū Petrum cum vidisset vxorem suam duci ad passionem, gauisum esse electionis gratia, & post eam, proprio nomine appellantem dixisse, O coniunx memento domini. Talia coniugia sanctorum erant, tam perfecta fuit affectio beatorum. Hunc igitur Apostolicum contrahendi matrimonij ritum ecclesia diu seruavit, ea quidem ratione, vt sacerdotibus & diaconis liceret virginem habere uxorem: quæ si prior naturæ cessisset, nequaquam fas esset viro alterā du-

1. Cor. 7.b

1. Tim. 1.a

1. Cor. 7.e

1. Cor. 9.a

4. Re. 4.b

m.j.

cere: sin illa superstes foret, tum vidua perpetuo secundos non contaminaret hymeneos. Sic virgines nubebant, spem & votum vxoris serem transigentes, & accipiebant vnum maritum, & maritus vna vxorem, quomodo vnum corpus, vnamque vitam, ne vlla cogitatio ultra, ne longior cupiditas, ne tanquam maritum vel vxorem sed tanquam matrimonium simul amarent. Graci huiusmodi nuptiarum morem hodie retinent. Nam cum olim teste Gratiano, distinctione trigesimae prima, habita Niceæ synodo, quæ prima fuit, quam terra vdit Gracia, agitatum esset, vt sacerdotes, diaconi, & subdiaconi, se cum vxoribus non amplius commiserent, reclamante in primis Pannutio presule ex AEgypti partibus, viro sancto ac cœlibi, qui iam tum (vt ex historio Ruffini constat) miraculis clarebat, illud nō aliud esset quam præbere cum viris, tum mulieribus præuaricandi occasionem, vnicuique postremo data fuit facultas, vtrum mallet sequendi. Ita sacris iniciati matrimonium continuarunt. Post hac sextus conuentus qui nouissimus & celebratissimus fuit, orientali ecclesiæ autore eodem Gratiano, viuendi regulam præscripsit, ac permisit sacerdotes, diaconos atque subdiaconos vxores habere, quas prius quam sacris iniciarentur ordinibus, duxissent. Verum quemadmodum decet, vt sacerdos segreget se ab omni pollutione peccati, qui semotus intra templum, vsibus sacerdotalibus, ac dei ministerio vacet, cū præsertim est sacrificaturus, quo die & nocte meditetur in lege domini, qui ait: Sancti estote, quia & ego sanctus sum dominus deus vester: ita pari ratione, in eadem synodo decretū fuit, vt sacerdotes cum diaconis, & subdiaconis, rem diuinam vicissim facerent, seque vnumquenque suæ vicis tempore, ab vxoris congressu separarent. Quod ab Hebræis mutuo sumptum constat, id etiam quod Apostolus præcepit, dicens: Ne fraudetis vos inuicem, nisi si quid ex consensu, pro tempore, vt vacetis iejunio, & orationi, & rursum ad id ipsum conueniatis. & cetera. Quin & Genitiles religionis causa, à fœminæ complexu secubare solebant, in sacris præsertim Cerealibus, testis est Ouid. At occidentalibus paulatim est connubium abrogatum. Syricius enim primus sacerdotibus & diaconis (vt refert Gratianus distinctione octagesima secunda) coniugio interdixit, qui circiter annum salutis humanæ, trecentesimum octogesimum octauum, sedere coepit. Idem teste Platina, instituit, vt quicunque, aut viduam aut secundam duxisset vxorem, ab officio ecclesiastico pelleretur. Sic per hoc voluit, vt deinceps digamus ad officium sacerdotis non admitteretur (prout suprà memorauimus) Pelagius secundus deinde testificante eodem Gratiano, statuit, vt subdiaconi vel vxores à se separarent, vel illis contenti sacerdotium possessione cederent, & cum neutrum admississent iussit, vt omnino vxores omittent. Verum id decretum Gregorius qui Pelagio suffectus est, iniquum cen-

*Leui. 19.a
20.b*

i.Cor.7.a

suit, ceu euangelio contrarium, quod iubet vxorem fornicationis causa tatum omitti, & idcirco sanxit, vt nullus amplius ordinaretur subdiaconus, nisi se caste victurum prius promisisset, quo sic in ecclesiam legem continentiae introduceret. Voluit opinor, Gregorius minores coercere, vt illorum exemplo maiores ex Siricij instituto, mox sua sponte matrimonia spernerent. Eò quoque pertinet, cum in suo Dialogo, laudat presbyterum quendam, quia presbyteram suam, id est vxorem ceu sororem abstinendo colebat. Cæterum non tenuit tum primum istud institutum, sicut antea Calisti decretum nō est seruatum, quem idem Gratianus autor est, primum sacerdotibus vniuersis indixisse cœlibatum. Alij id Eugenio post Gregorium attribuunt. Præterea illud ipsum cum Meldensi tum Carthaginensi synodis est magno omnium consensu statutum (sicut in Canonicis Decretis distinctione tricesima secunda, & octogesima quarta legimus) Ita alijs denique super alijs promulgatis legibus, non ante tempora Gregorij septimi, qui anno salutis septuagesimo quarto, supra millesimum, est pontifex creatus, cōnubium ē medio occidentalis ecclesiæ tolli potuit. Quod verissimum esse, testatur Leo Nonus, qui paulo ante istum Gregorium, sedem tenuit Apostolicam, ita aduersus quendam abbatem nomine Nicetam, scribens, Omnino confitemur, non licere episcopo, presbytero, & diacono propriam vxorem causa religionis abiucere à cura sua, sed vt ei victum & vestitum largiatur, ac non vt cum illa carnaliter ex more iaceat, sicut & sanctos Apostolos legimus fecisse, beato Paulo Apostolo dicente: An non habemus potestatem sororem mulierem circunduscendi? Hæc ille. Autor est Gratianus. Idem sentit Iacobus Faber vir tempestate nostra pari vel doctrina, vel probitate prædictus (vti extat in eius commentario in Pauliepistolam ad Timotheū) Atque sic profecto decet eos, qui altari inseruit, dicete Hieronymo contra Iouinianū: Si laicus & quisque fidelis nō potest orare, nisi careat officio coniugali, sacerdoti verò cui semper offerenda sunt sacrificia semper orandum est, ergo semper matrimonio carēdum, cum præsertim fœmina factis semper melioribus obstat. Sunt insuper sacerdotes bene multis per hunc modum, liberati molestijs, quas Simonides interrogatus quid es set vxor, enarrat inquiens: Vxor est viri naufragium, domus tempestas, quietis impedimentum, vitæ captiuitas, poena quotidiana, pugna sumptuosa, bestia contubernialis, malum necessarium. Sed iam videamus utrum præstiterit, nécne coactam hanc castitatem illa prius coniugali repudiata amplecti. Porrò dum sacerdotes generabant legitimos filios ecclesia felici prole virūm vigebat, tum sanctissimi erant pontifices, episcopi innocentissimi, presbyteri diaconique integerissimi castissimique. Si qui verò præuaricabātur, ne impugne facerent, eis violatio inexorabili vindicta expienda erat. Sed ne varia poenarum

I.COR.9.a

m.ij.

genera memorando, quæ Gratianus distinctione octogesimaprima latere refert, quæve non seruantes legem pudicitia manebant, tragœdiā scribere videamus aut recensendo fontes, qui illis affecti sint, longiorē reddamus memoria dignos, hæc omnia silētio præterire libuit. Interim tamen de patrum seueritate in Damasum pontificem, eiūsve calumniatores, referamus, quo legentes intelligent, quām aspere aut duriter in reliquos gradus inferiores minima etiam criminis suspicio, ne attactos sit animaduersum. Is itaque autore Platina, cum iam paupētrum honorum ambitio cœpisset subire iuxta pontificum animos, & eorum, qui ad id decus anhelabant, magna suffragiorum disceptatione, pōtificatum adeptus est, Vrsicino competitore superato. Quare haud multo post adulterij accusatur multa cum indignitate, & personæ, quam sustinebat, sugillatione, simūlque cogitur, in publico antistitutum conuentu, adulterij causam dicere, sed criminis minime reus absoluitur. Calumniatores verò Concordius scilicet & Calistus damnati sunt, & ab ecclesia reieoti. Cautum præterea lege est, vt deinceps pœnam talionis subirent, qui aliquem falso accusassent. Per hæc igitur sacerdotium sine probro, domi forisque sanctissime gerebatur habebat türque venerationi, ac quæque sacerdotum casta, pudicitiam seruabat domus quæ liberos habebat, in subiectione, cum omni reuerentia, quibus parentes recte præerant. At vbi tandem occidentalis ecclesia legem recepit, qua connubium sibi est abrogatum, tum castitas sacerdotalis, quam antea nefas ac non sine certa noxa fuerat violare, magis coli, quām custodiri cœpit titillante carne, quæ (vt Saluator ait) infirma est, & eo vsque incontinentia erupit, vt leges ipsæ inter quotidiana adulteria, stupra, & illa quidem aperta (de occultis enim, quorum deus vindicta est, nequaquam fari licet) iam propè fileant. Quod præcipue fit, quoniam multi fortassis illorum, qui debent alios dovere, seipso non docent, & prædicare, non esse adulterādum, adulteriū committūt. Atque sic per trāsgressionem legis, illi in primis deū (sicut perhibet Apostolus) dehonestant. Vnde soluta omni antiqua caste viuendi disciplina, nouum inferioribus est præuaricandi datum exemplum, qui ad id vrgēte simul voluptatum titillatione, suorū superiorū vestigia nauiter sequi, nō temere cogi quandoque possent. Quoniā (vt diuus dicit Hieronymus) impossibile est in sensum hominis nō irruere motum medullarum calore. Sic illi accidit, qui de carnis petulātia cōquerens, de seipso scribit, Ille igitur ego qui ob gehennæ metū, tali me carcere damnaueram, scorpionum tantum socius, & ferarum, saepe choris intereram puellarum. Pallebant ora ieunijs, & mens desiderijs æstuabat, in frigido corpore, & ante hominem sicca iam carne præmortuum, sola libidinum incendia bulliebant. & reliqua. Ille proinde laudatur merito, beatūsve iudicatur, qui ab hac se voluptate absti-

Mat. 26.d
Mar. 24.e

Roma. 2.c

nere potest. Contra qui minima tantum huiusc notæ suspicione labo
rat, eaque iure vel iniuria respergitur, quanuis mille præterea prædi-
tus animi dotibus, ille nequam, ille impius, ille criminosior, ille deni-
que illaudatus habetur sacerdos. Quo factum est, vt non aliud crimen
quāvis lōge detestabilius, maiora inusserit sacerdotio stigmata. Qua
propter non abs re Pius secundus dictitare solebat, Sacerdotibus ma-
gna ratione ademptum connubium, sed maiore quadam restituens-
dum. Hinc iam denique apparet, quām cōducibile fuerit, nostros quō
dam maiores legē admisissi cōlibatus, quāmque deinceps bono fue-
rit, vel nos ipsos qui eisdem maioribus nostris mundo quasi senescen-
te, multo indies sumus infirmiores, nouis quotidie obligare īstitutis,
quā ceu parum vtiliter introducta nostri paulo mox posteri sint forte
magis egregie professuri, quām aliqua ex parte rite seruatur, quemad
modum nos hodie veterum patrum sanctiones identidem iactamus,
& illas quanuis sanctissimas abolescere facile finimus. Sunt tamen in
ecclesia sacerdotes, & doctores, qui possunt filios gignere, sicut & ille,
qui dicebat, Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur C H R I-
S T V S ī vobis. Et alibi, Tametsi multa milia pædagogorū habetis in
C H R I S T O, sed non multos patres. Nam in C H R I S T O I E S V, per
Euangelium ego vos genui. Sic extra matrimonium, citra muliebrem
complexum, fas est sacerdotibus operā dare liberis procreandis, quo-
rum progenies sancta & immaculata perpetuo durat.

Gal.4.c
I.Cor.4.c

Qua ratione ab initio inter mortales matrimonium fuerit contractū,
& qui deinde cognationis gradus interdicti primitus fuerint
apud Hebræos ac Romanos, & nouissime apud nostros, illius
etiam cognationis, quam spiritualem vocant. Et inibi quōd nul-
li fas vñquam fuit, nisi vnam habere vxorem. Atque vnde mo-
ris sit, quōd puerperæ post partum purificantur.

Caput

v.

T suprā de sacerdotali connubio est non incongrue explica-
tum, sic hoc loco de reliquorum fidelium, déque contrahens-
di modo apte differetur, quo in ducendis vxoribus, pateat,
ad quos vsque necessitudine coniunctos, ascendere liceat, quando-
ve vxorum multitudo fuerit interdicta. Itaque iam inde à princi-
pio orbis, cōpere fratres & sorores sese inuicem matrimonio iun-
gere cum non haberent remotiorem propinquitatem, qua cum cos-
pularentur. Vnde contigit, vt Adam vnuis homo (sicut sanctæ nar-
tant literæ) simul pater, simul socer esset, & Eua eius vxor versa vice
vtrique liberorum sexui & mater & socrus. Tenuit aliquandiu hæc
apud Hebræos cōiugij ratio, donec paulatim charitas effecit, vt homi-
nes quibus esset vtilis atque honesta concordia, diuersarum necessitu-

m.iiij

Gen. II.d
29.e.f.

Nu.36.c

Gen.2.d

dinum vinculis neeterentur, ne vnuſ in vna multas haberet, ſed ſingulæ diffunderentur in ſingulos, ac ſic ad ſocialem vitam ſtudioſius conciliandam, plurimæ neceſſitudines plurimos complectere ntur. Hinc denique ad coſobrinas & neptes, ad aliaſve longe poſtas trāſitum eſt. Sic Abrahā ſaram ex Aram fratre neptem duxit vxorem: ſic Jacob Liam & Rachel filias Laban auunculi coniuges habuit: ſic aliaſ nullo ſibi genere propinquas mox duxere vxores. Fuit tamē illis curae, teſte Auguſtino de ciuitate dei libro x 1, propinquitatē, ne propaginum ordinibus ſe ſenſim dirimens longius abiret, & propinquitas eſſe deſineret: nōdum procul locatam rurſum matrimonij vinculo colligare, & quodammodo reuocare fugiētem: quo per id in vna familia, vel tribu opes perpetuo remanerent. Ac ideo de ſuo genere vi torum & foeminarum paria iungere voluit Moſes, dicens: Omnes viri ducant uxores de tribu & cognitione ſua: & cunctæ foeminae de eadem tribu maritos accipiant, vt hæreditas permaneat in familijs. Hoc scriptum leges in Numeris. At nunquam licuit plures ſimul habere uxores, vetante domino ac dicente, ad Adam primum parentem cui Euam copulauit uxorem, Propterea deseret homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carnem vnam. Sic deus per vnum par hominum, hoc eſt, masculi & foeminae voluit coniugium confici. Verum vti mulierum inopia in cauſa fuit, quam obrem fratres in principio ſibi ſorores connubio adſociarent, ſic raritate po puli factum videtur, vt Hebræorum quidam propaganda ſobolis ſtudio plures interdū uxores ſimul habuerint. Quod facinus diuus Ambroſius ita diluit, diſſerens: Obiciuntur Iacob quatuor uxores: quia moſ erat, crimen non erat. Sicut patriarchæ coniugibus accipientibus ſemen ſuum miſcebantur, non concupiſcentia perficiendę voluptatis, ſed prouidentia propagādę ſucessiōnis: ſic Apoſtoli auditoribus admirantibus doctrinam ſuam condelectabant: non aviditate conſequādę laudis, ſed charitate ſeminandę veritatis. Haec tenus Ambroſius. Inde par eſt credere, ad barbaros eum ritum trāſpoſitum eſſe, qui (ve lut ſuprà oſtendimus) ſingulibinas pluresque pro opibus, uxores ducebant. Id quod Saraceni ex Mahumeti iuſtito turpiter ſeruant, ſed ad propositum redeamus. Poſtremo Moſes moderaturus nuptijs, ſtatuit, ne quisquam primo vel altero cognitionis gradibus propinquam duceret uxorem, quo ipsa neceſſitudo libidine concumbendi, non imputaretur: quam Ethnici eo modo maxime inquinabāt. Nam Athenienses, Medi, Arabes, & plerique alij (ſicut in primo huius operis volumine, quum de matrimonij origine prodidimus, eſt demonſtratum) ſorores cum matribus ducebat uxores. Romani verò neptes ad ultimum ſibi copulabant, eiūſque rei initium Plutarchus in Problematis docet, ad hanc modum ſcribens: Superioribus enim

temporibus qui se aliqua necessitudine attigissent, vxores non ducebant, quemadmodum nec nunc quidem sorores. Sed non ita pridem factum, vt neptes vxores ducere permetterent. Vir quidam sanè pauper, cæterum bonus & cum primis popularibus acceptus, cum nespitem, cui dos ampla esset relicta, in matrimonium accepisset, locusplex ex eo & copiosus factus est, eius rei accusatus, iudicio multitudinis absolutus est. Plebiscitum deinde factum, vt in ducendis vxoribus ad neptes usque ascendere liceret, superiore necessitudine prohibita.

Hec ille. At qui nostris quorum iustitia iuxta præceptum C H R I S T I, plus quam phariseorum nedum gentilium, abundare semper debuit, modus contrahendi matrimonij, multo conducibilior honestiorque est datus quo per mulieres & honore & potestate augerentur, si mulieres habere viderentur affines, quovis ne barbarico more singuli plus ductarent vxores: aut nulla habita propinquitatis ratione, cum quibusvis mulieribus sese matrimonio iungerent, néve libidine forte flagrantes puellas spe connubij, ad stuprum illectas violarent: ac mox voti compotes cum remotis arbitris fidem dedissent, eas voti impotes reddere volentes pacto stare (quod sæpe fit) negarent. Itaque primo Apostolus vxorum multitudine interdixit ad Corinthios scribens: Attamen propter fornicationem (subaudias vitandam) unusquisque suam habeat vxorem, & unaquæque virum suum habeat. Secundo deinde loco Fabianus (teste Gratiano) præter illos duos gradus, primum scilicet & secundum per Mosen prohibitos, primitus tertio & quarto nostris interdixit, quo deinceps nemini fas esset, mulierem affinitate coniunctam citra quintam sobolem vinculo sibi consugalii adsociare: propterea quod est nescio quid naturalis verecundia nobis innatum, quo facile abhorreamus, ab eiusmodi propinquorum commissione. At Iulius deinde ut populo Christiano arctiores paulatim morum limites poneret, prohibuit, ne usque ad septimum gradum matrimonia contraherent. Quod & diuus Gregorius comprobauit, qui & si Anglis, utpote id temporis fidei candidatis, non negauit citra quintum vel sextum gradum, connubia, prout in canonicis decretis late patet. Ad postremum verò cum istiusmodi patrum severitas efficeret, ut in sua iam quisque ciuitate minus connubium sibi inueniret, cogereturque per hoc aut à finitimis petere, aut illis dare, unde hæreditas sæpen numero distrahebatur, placuit Innocentio tertio Christiani populi commodo tempestiuiter prouidere. Is enim Fabiani decretum iampridem antiquatum reuocans statuit: ut cunctis dein perpetuo liceret, eas habere vxores, quæ neque cognationis, neque affinitatis primo, altero, tertio & quarto gradibus essent coiunctæ viris, id quod hodie rite seruatur. Extat placitum hoc in libro decretalium epistolarum quarto, eo capite, cuius principium est: Non debet. Est etiam modus

Matth. 5.c

1. Cor. 7.a

m. iiiij.

inter cognatione quam dicunt spiritualem, copulatos positus à Theodo-
dato pontifice, qui primus sanxit, ne quis eam puellam duceret vxo-
rem, quā ex baptismi fonte leuasset pater. Est & ex quadā honesta-
te à Gregorio, & post eum ab Alexandro tertio statutum, ne spōsam
fratris relictam frater in matrimonio haberet, ne Hebræorum videre-
tur imitatio: apud quos, vt frater fratris vxorem duceret, sobolis susci-
piendæ causa, fas erat. Item Euaristus primus decretū tulit, vt ince-
stum haberetur connubium, cui sacerdos nō adefset, benediceretq; il-
li: ac nisi puella à parētibus solenni more viro desponderetur. Platina
ad Sotetem id institutum refert, dicens: Instituit item ne legitima ha-
beretur vxor, nisi cui sacerdos ex instituto benedixisset: & quam pare-
tes solenni pompa more Christiano marito collocassent, quam para-
nymphi etiam de more custodiuiissent. Hoc autem cōstituit multa pe-
ricula reiiciens, quæ in nouas nuptias cadere solēt, ex præstigijs & ma-
gicis artibus quorūdam improborum. Hactenus Platina. Qui cum di-
cat Soterem ex instituto mādasse, vt sacerdos benediceret nuptijs, vis-
detur innuere illud iam antea fuisse institutum, ac per hoc plane Eu-
risto assignare, qui ante Soterem sedid: quod & Gratianus sentit. Talia
Ethnici quoque seruabant, vel Apuleio teste, qui in sexto Asini libro
inducit Venerem argumentantem, non videri legitimas inter Cupidi-
nem & Psychen nuptias, ob disparilitatem, & quōd res acta esset fur-
tim, sine testibus, patre non cognoscente. Vnde merito iam pudeat
Christiani nominis viros, qui posthabitū tam nostris quām priscorum
legibus, clādestina cottidie matrimonij foedera ineunt: quæ propterea
nihil mirētur, si minus sibi prosperētur. Quōd puerperæ purificā-
tur, hoc ab Hebræis est mutuo acceptum. In Leuitico enim scriptum
legimus: Si mulier suscepto semine pepererit masculum, immūda erit
septem diebus: & die octauo circūcidetur infantulus: ipsa verō trigin-
tatribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ. Sin foeminam
pepererit, immunda erit duabus hebdomadis, & sexaginta sex diebus
manebit in sanguine purificationis suæ. Cum expleti fuerint dies lu-
strationis eius pro filio, siue pro filia, deferet agnum anniculum in ho-
locaustum, & pullum columbæ siue turturem pro peccato. & reliqua.
Cæterum apud nos non est eiusmodi lustrationi statutum tempus, ne
mulieribus diutius expectando (vt Innocentius ait) poena qua parien-
do afficiuntur, conuerti videatur in culpam. Solent tamen hodie ho-
nestatis causa non ante mensem à partu exactum purificari, quæ tunc
matronis aliquot comitatæ templum adeunt, & loco agni, columbæ,
vel turturis, cereum offerunt.

Leui.12.3

De principio Christianæ ecclesiæ, & quis primus vero deo templum erexerit, statueritq; vt ipsa tēpla solenni ceremonia dedicarentur, ac vbi gentium prima ædes dicata fuerit C H R I S T O saluatori nostro. Et quis Romæ primūm cōmeterium condiderit, & quis primitus dedicauerit altare deo, & quādo primūm crux cōperit haberi honori atq; venerationi.

Caput VI.

Actenus ecclesiæ primordia, & ea quidem carptim attigimus, h nunc de eiusdem & materialis templi simul initijs indiscriminatim dicendum. Ecclesiam quæ & synagoga dicitur, & vtrū, que Græcum est vocabulum, significatq; apud nos conuocationē, concionem, conuentum, & denique cōtum fidelium nos effecimus: quo, ties simul conuenimus, simul inter nos cōgregamur, simul vnanimes sincera fide armati, spe certa ducti, charitate nō ficta tacti inuocamus nomē domini. Hanc nimirū primus omniū cōdidit C H R I S T U S præceptor noster, cuius & caput est: qui Apostolos, qui discipulos non ex Sophistarum scholis (haud enim talium indīga est veritas) sed ex prop̄bissimorum hominum genere in vnum coegit, docuitq; cōlestēm doctrinam. Secundum eum, Apostoli ipsi fundarunt, qui post ascensionem ipsius saluatoris reuersi Hierosolymam à monte Oliveti, introierunt domum, ascenderunt in cōnaculum, & ibi omnes vnā cum dei, para virgine, aliisve mulieribus perseverarunt vnamiter in oratione ac deprecatione. Eam Lucas vocat ecclesiam, dicens in Actis: Ecclesiæ quidē per totam Iudæam & Galilæam & Samariam habebant pacem, & ædificabantur ambulantes in timore domini, & consolatio, ne sancti spiritus multiplicabantur. Attende dixit, ambulantes, vt intelligeres ecclesiam non manufactam quam vulgus appellat, sed spiritualem: quia deus spiritu colitur à nobis: testante Apostolo atque dictante: Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente. Et quoniam spiritus noster corpore continetur, hinc factum est, vt continens corpus dictum sit templum. Vtrunque affirmat idem Apostolus, suis ita loquens Corinthijs: An nescitis quod templum dei estis, & spiritus dei habitat in vobis? Templum tale carne & ossibus constitūs rerum omnium opifex deus principio finxit. Is fuit Adam noster primus parens (vt supra diximus) ex materia, post hæc Moses primo tabernaculum deo statuit, vbi preces & pia vota illi exoluerentur: & in eo fabricata est arca, in qua lapideas clauerunt tabulas, quibus inscriptæ erant leges. Secundo deinde loco Salomon rex templum Hierosolymis (vt alibi plenius dicemus) magnificentissimo apparatu ædificauit. Hæc fuit synagoga materialis, vt vulgo nunc vocatur: spiritalem nominat dominus, ita loquēs Mosi: Sume Aaron & filios eius, & omnem synagogā conuoca, &c. Post euangelicū dogma inter gentes publicatum, vbi loci prima ædes saluatori nostro dicata fuerit pro cer-

Act. 1.b

Act. 9.e

1.Cor. 14.c

1.Cori. 3.c

DE INVENT. RERVM

to ponere nō ausim, ne diuinare potius quām veritati inhærere dicar.
 Sed in re parum nota conjectare licet. Porro à C H R I S T I statim ascē
 sione prima in Christianum nomen insectatio à Iudæis cœpit, secun-
 dam Nero indixit, quam vix finitam tertia à Domitiano veluti dira
 lues immissa exceperit. Sic aliae super alijs usque ad tempora Diocletiani
 & Maximiani imperatorū persecutio[n]es immanissimae continuarū.
 Quo ferè toto temporis interuallo tantum aberat, vt aliquod templum
 à fidelibus publicitus fabricaretur: vt etiam omnia (autore Platina) es-
 sent occulta, & facella potius atque eadem abdita, & plerunque sub-
 terranea, quām apertis in locis ac publicis fierent. Est tamen consenta-
 neum credere, in remotis locis quo[n]d[u]m non facile perueraserat ille persecu-
 tionum furor, phana aliqua interim aut ædificata, aut quæ primū dæ-
 monum fuerant, Christo dicata ab Apostolis fuisse, qui vbique gentiū
 vbique temporum propagandæ fidei totis viribus incubebant. Quod
 aut in Aethiopia à Matthæo, aut in India citeriore à Bartholomæo,
 aut in Scythia ab Andrea: quorum prædicatione his gētibus Christians
 ne pietatis lux ab initio affulsi, factum esse & crediderim & dixerim.
 Non abhorret præterea à fide aliquam cellam fuisse primitus à Iaco-
 bo Hierosolymis deo dicatam, qui inibi cathedralm primus locauit pri-
 mūisque rem diuinam ritu apostolico facere cœpit. Autor Eusebius.
 Nec mirum alicui esse debet, si talia ac huiusmodi bene multa alia mi-
 nus literis prodita sint, quod scriptorum inopia factum est. Romæ nō
 reperio (quod sciam) aliud antiquius templum ædificatum, aut dica-
 tum, vel ad usum sacrorum fuisse conuersum, quām Thermas Nouati
 in vicino Patritio, quas Pius pontifex Praxedis eximiae sanctitatis foem-
 inæ rogatu diuæ Pudentianæ eius sorori dedicauit. Qui fuit annus cir-
 citer quinquagesimus supra centesimū ab eo qui humanæ salutis fuit
 primus. Iginius tamē qui Pium præcesserat, autor fuit, vt tēpla so-
 lennibus dedicarentur ceremonijs (vt alibi fusiū dicetur, cū de festo-
 rum dierum celebratione agetur) quod fidem facit, iam antea loca ali-
 qua deo dicata fuisse, sed ubi loci id factum fuerit, parum liquido tra-
 ditur. Nec ita multo post Calistus iam sese tyrānorū odio sensim re-
 mittente, ædem in transyberina regione in honorem beatæ virginis
 struxit, cœmateriūmq[ue] de suo nomine condidit, via Appia, ubi mul-
 torū martyriū repositi erant cineres. Visuntur hodie his locis & facella
 quedam, quibus occulto rem diuinam prisci illi pietatis cultores fecisse
 creduntur: quoniam (vt ostēdimus) publice nō liceret. Cœmterij
 cōdendi institutū Abrahæ assignant, qui (sicut refertur apud Iosephū)
 dicitur emissus ab Ephron Hetheo filio Saor prope Hebron, quadringē-
 tis scilicet speluncam duplicem, & agrum circa eam, sepelisseq[ue] in ea Sa-
 ram vxorem suam, inibique ipse mox repositus fuisse. De vario apud
 alias gētes olim sepeliendi usu, alibi suo dictū est loco. Altare (vt le-